

crkva u svijetu

godina XV • broj 2 • split • 1980

DRUŠTVENO-ANTROPOLOŠKI ASPEKTI DANAŠNJEG KRŠĆANSTVA

Urednik

Pojam kršćanstva je vrlo širok; njegova misija isto tako. Ne treba se stoga čuditi što je kršćanstvo u svojoj perspektivi uvijek vodilo i vodi računa o cjelovitom ljudskom biću, o svim aspektima čovjeka i njegova života. U religioznu funkciju kršćanstva uključuju se tako sve važne odrednice ljudske egzistencije, u prvom redu duhovna izgradnja čovjeka i društva, odnosno etička i humana dimenzija našega svijeta. U jednu riječ, kršćanska koncepcija čovjeka i svijeta nije neka apstraktna doktrina, nego društveno i antropološki vrlo realna i praktična orijentacija.

Religiozna misija kršćanstva

Govoreći o društveno-antropološkim aspektima današnjeg kršćanstva, o vjerskoj, etičkoj i humanoj ulozi kršćanstva u današnjem i sutrašnjem svijetu, moramo početi od bitne funkcije kršćanske prisutnosti: od njezine vjerske poruke i poslanja. Jer, kršćanstvo je prije svega religija. Njegov je temeljni poziv i usmjerenje vjerskog karaktera. Od toga polazišta, dakle, i mi moramo poći i s tog stajališta promatrati sve druge kršćanske službe i funkcije u konkretnom društvu i životu. Samo pod tim aspektom, u religioznoj perspektivi, čitav životni tijek kršćanskog usmjerenja i odgoja, zapravo sav praktikum kršćanskog Creda (vjerovanja), poprima svoje potpuno opravdanje, svoj autentični sadržaj i smisao. Vjera je u kršćanstvu — ona vertikalna osovina — bitna dimenzija kršćanske stvarnosti: s njom i iz nje kršćanstvo autentično djeluje i živi.

Naravno, tu vjeru, kao i cjelokupno kršćanstvo, ne treba shvaćati apstraktno, usko-religiozno, isključivo eshatološki. Kršćanstvo nije

apstraktna religija, spiritualna pojava, ili puka religiozno-filozofska teorija. Kršćanstvo je životna stvarnost. Ono je konkretnost i praksa, koliko i vjerska poruka. Religiozna je funkcija kršćanstva zbog toga vrlo praktična: kršćansko je poimanje konkretnog čovjeka i njegova spasenja jedinstveno i cjelovito. Jer, Krist nije došao na svijet da nas samo »vječno« spasi, nego da nas konkretno u našem životu prati i spašava, da nas oslobađa od svih zala i pritisaka koji nas tište kao posljedica davno izgubljene milosti. Naravno, sve to u mnogome i o nama ovisi.

Kršćanska stvarnost u čovjeku i svijetu, u društvu, počinje stoga ovdje i sada, u svakodnevnom, konkretnom životu; tajna spasenja se ostvaruje na ovome svijetu: proces je to, stalni životni proces, koji nas uvijek iznova stavlja na ispit i potvrđuje u svakodnevnom, osobnom i društvenom, kršćanskom zalaganju. Eshatološka stvarnost konačnog spasenja samo je potvrda i zaključak ovozemnog, životnog ostvarenja cjelovitog kršćanskog Creda: njegove ortodoksije i ontopraksije istodobno.

Takva religiozna poruka obavezuje kršćanstvo i kršćanina da se u svom vremenu i u svojoj sredini, ovdje i sada, konkretno, ostvaruju i ostvare.

Povijesna i eshatološka kršćanska perspektiva

Kršćanstvo je, dakle, u biti vjera konkretnog čovjeka, njegove svijesti i prakse. U kršćanskoj se perspektivi nužno povezuje ljudski ovozemaljski život s prekogrobnim, vječnim, vječni s ovozemaljskim. Oni odražavaju jedinstvenu crtu ljudske stvarnosti. Nemoguće ih je na religioznoj osnovi dijeliti i rastavljati. Zbog toga, koliko god je kršćanstvo, dotično kršćanin, motivirano onim vječnim, ono je u stvari određeno ovim sadašnjim: u sadašnjosti se ostvaruje, aktualizira. U kršćanskoj je viziji kraljevstvo Božje stvarnost koja započinje u životu; svakodnevno se ostvaruje: u vršenju Kristove zapovijedi ljubavi, u vjeri i praktičnom služenju istini, pravdi, ljudskom i društvenom razvoju i napretku, stvarnoj slobodi, etičkom i duhovnom uzdizanju čovjeka i svijeta... Služeći Bogu, kršćanin u stvari služi čovjeku, a služeći čovjeku, služi Bogu. Samo na taj način, u promicanju pravih ljudskih i božanskih vrednota, u vlastitoj duhovnoj izgradnji i izravnoj suradnji u razvoju društva i boljitku svijeta, on ostvaruje svoje povijesno-eschatološko otkupljenje. Bez jednoga nema drugoga. Jer, Krist nije samo eschatološki spasitelj: on je spasitelj konkretnog čovjeka u vremenu i prostoru konkretne svagdašnjice. Kršćansko spasenje nije stoga samo buduće, eschatološko: ono je istodobno i ovovremensko, naše, povijesno. Naime, kao što je čovjek, osoba, jedinstven i neponovljiv, tako je i spasenje o kojemu govorimo jedinstveno, neponovljivo i cjelovito. Konačno spasenje, poznato je, započinje s nama na ovome svijetu, a vremenito, vremensko u skladu s tim odvija se spontano u službi konačnoga. Tu je polazište i inspiracija za kršćanski horizontalizam.

U vezi s tim, jasno je, kršćanstvo u društveno-antropološkom smislu, uz svoje specifične religiozne sadržaje, uključuje sve aspekte naše životne stvarnosti koji su, po samoj naravi stvari o kojoj govorimo, nužno povezani s kršćanskim usmjerenjem i ciljem. Polazeći stoga od svoje religiozne

poruke, od svojih vjerskih istina, ono se neprestano obraća čovjeku, s njim se suživljava i u njemu ostvaruje. U skladu s tim kršćanstvo je čvrsto kodificiralo i svoja religiozno-etička načela, svoj praktični svijet gledanja i životnih shvaćanja. Ostvarujući stoga svoj poziv i poslanje, Crkva (odnosno kršćanin) ne može zanemariti, u religioznom smislu, svoj konkretni ovovremenski angažman, svoj udio i doprinos u društveno-humanom izgradnji suvremenog čovjeka i društva u cjelini.

Računajući s tim, svjesno da kršćansko opredjeljenje i vjera nisu nešto izvan čovjeka i svijeta, izvan svakodnevnosti čovjekove stvarnosti i djelovanja, kršćanstvo je duboko spustilo svoje korijenje u životnu stvarnost ljudske svijesti i povijesti. A kako je religiozna svijest često dominantna, ona je, kao temeljna životna opcija, u mogućnosti da postane praktičnom normom ljudskog djelovanja. — Ne kriju li se tu važni faktori za duhovnu, etičku i humanu akciju i revalorizaciju kršćanske poruke u današnjem i sutrašnjem svijetu? Baš ta činjenica ili, točnije, mogućnost revalorizacije kršćanske prisutnosti u svijetu — unatoč svjetskom procesu desakralizacije i sekularizacije — potiče nas na razmišljanje o praktičnoj ulozi kršćanskih duhovnih i etičkih vrednota u današnjem i sutrašnjem društvu.

Duhovna funkcija kršćanstva

Religije su po svojoj biti svjedočanstvo duha i duhovnih vrednota. One ontološki i aksiološki daju prednost duhovnoj stvarnosti. I kršćanstvo je, znamo, izraslo na ontološkoj sigurnosti duhovne realnosti; u svojoj ljestvici vrednovanja uvijek je, barem načelno, duhovno stavljalo na prvo mjesto, u prvi plan. Možda je na mahove u tome i pretjeravalo, zapostavljajući, bilo teoretski, bilo u svojoj askezi, stanovite zemaljske, materijalne vrednote. Pa ipak — zanimljivo je to — u kršćanskom se je svijetu odavno usporedo s kršćanskim razvijao i materijalno-materijalistički duh, izražen najočitije u povijesnim zloporabama, izrabljivanjima, i današnjem hedonizmu. Danas smo, čini se, došli gotovo do samoga vrhunca hedonističko-potrošačkog i čisto materijalističkog mentaliteta. I to u prvom redu baš u kršćanskom svijetu, dapače i u samom kršćanstvu.

I baš zbog toga što se današnji čovjek — a njega će sigurno slijediti i sutrašnji — sve više materijalizira, što jednostavno zaboravlja na duh i duhovne vrednote, sve više se osjeća potreba duhovne funkcije kršćanstva ne samo u čisto religioznom nego i u spomenutom društveno-antropološkom smislu u cilju revalorizacije i afirmacije duhovne kulture i duhovnih vrednota u Crkvi i u svijetu.

Uz svoju primarnu misiju religioznog odgajanja čovjeka, kršćanstvo je pozvano da ga istodobno produhovljuje, duhovno izgrađuje. Ne zapostavljajući materijalne vrednote, ono mora stvarati klimu za duhovne, koje su i te kako potrebne današnjem čovjeku i svijetu. Baš danas, kad galopirajuća standardizacija i njezine popratne pojave sve više osvajaju društva i čovjeka, bilo bi vrlo poželjno i društveno korisno da se ta kršćanska funkcija praktično revalorizira, najprije u samoj Crkvi, među

kršćanima, a isto tako u društvenom odgoju i obrazovanju, u svijetu. Inače se događa stanoviti paradoks, koji bi mogao prijeći u pravi skandal, da sa sve većim podizanjem standarda, prosvjete i civilizacije čovjek i društvo, možda i nehotеći, sve više zanemaruju stvarnu duhovnu izgradnju ličnosti i na taj način zapostavljaju, da ne kažemo zanemaruju duhovne vrednote i načela, temelj ljudskog, osobnog i društvenog, reda i ljudskosti.

Može li današnje kršćanstvo smоći dovoljno volje i sredstava da se takvom procesu suprotstavi, da ga duhovno preporodi? Ovdje moramo napraviti određenu distinkciju radi dorečenosti i jasnoće. Mi često uzimamo izraz kršćanstvo u smislu religiozne poruke, aksiološki ili načelno; ovdje, međutim, stvar konkretiziramo: mislimo na današnje kršćanstvo, tj. na suvremene kršćane i institucionalnu Crkvu. Duhovna funkcija kršćanstva nije nešto jednom zauvijek dano, nešto »gotovo«; ona je poziv i poticaj: doktrina je doista dana, ali stvarnost zahtijeva stalni angažman, svjedočenje i akciju. Jesu li današnji kršćani spremni to prihvatiti i izvršiti?

Mislim da o tome ne bi trebalo dvoumiti. Ako kršćanstvo ima što reći današnjem i sutrašnjem čovjeku, mora mu to reći najprije kroz svoj religiozno-duhovni poziv i poslanje. Taj poziv, kako smo prije upozorili, ne isključuje ovozemaljske vrednote i konkretno zalaganje za boljitak svijeta, ali on nužno uključuje duhovnu stvarnost, duh i duhovne vrednote, tj. mora duhovno osvješčivati čovjeka i potvrđivati svoja načela, svjedočеći životno za stvarne ljudske vrednote kojih se društvo i čovjek ne mogu odreći.

Sve češće dvoumice i sumnje, odnosno javno pitanje: treba li uopće današnjem čovjeku razvijati unutrašnji smisao za duhovne stvarnosti, duhovne vrednote i osobnu duhovnu formaciju, kad mu sve to u današnjem materijaliziranom svijetu više odnemaže nego pomaže? — samo pokazuje koliko je danas važna i potrebna spomenuta duhovna funkcija Crkve, dotično kršćanstva u cjelini.

Etička uloga kršćanstva u današnjem svijetu

Religiozne se sfere kao i životne povezuju i nadopunjuju. Koliko religiozna funkcija uključuje duhovnu, toliko i duhovna etičku, moralnu, i obratno. Poput čovjeka koji u sebi očituje razne aspekte i oblike djelovanja i mišljenja, tako i religija, religiozna svijest u sebi uključuje razne i različite životne i društveno-religiozne službe i funkcije. Etika i moral, npr., uvijek su bili usko povezani s religioznim svijetom i nazorom. Dapače, sve velike moralne doktrine nikle su u krilu velikih religija. Ipak, ne mislimo iznutra povezivati moralnost čovjeka i religiju do te mjere kao da bi moral bio odraz religije, religioznosti, odnosno kao da izvan religije ne bi bilo morala. Po našem shvaćanju čovjek je nosilac religioznosti i morala. I religija i moral bitne su komponente ljudske razumne naravi. Samo čovjek može biti religiozan, samo on može biti moralan. Naravno, kao slobodno biće i za to se mora slobodno, voljno odlučiti: prihvatiti ili ne prihvatiti. Jedno i drugo, moral i religija,

spontano se prate, ali se nužno ne slijede, još manje se poistovjećuju ili nužno uključuju.

Iako dakle držimo da moral nije neki dodatak religije, da i nereligiozan čovjek može biti moralan, kao što religiozan može biti nemoralan, smatramo da je unutrašnja veza vjere i morala bitna. Religija bez stanovitog morala ne bi bila religija, kao što i moral bez religije, bez transcendentnog oslonca i norme nije dorečen i kompletan. Zbog toga je normalno da se religiozna svijest i etička funkcija nadopunjuju i slijede.

Govoreći ovdje o kršćanskoj etici s društveno-antropološkog stajališta, odnosno o ulozi kršćanske moralne nauke u današnjem svijetu, želimo samo naglasiti društveni aspekt kršćanske moralke kao stanoviti korelativ etičko-moralnim problemima današnjega i sutrašnjega čovjeka. Ne potcjenjujući druge moralne doktrine, držimo da kršćanstvo u tom pogledu ima što reći današnjem čovjeku, iako moramo primijetiti da nije toliko stvar u tome da mu rekne, koliko u tome da mu to praktično posvjedoči, odnosno koliko je problem u tome da današnji svijet i čovjek — uključujući ovdje u prvom redu kršćane — osjete stvarnu potrebu za sigurnim sustavom moralnih vrednota i uvide u tome svoju, osobnu i društvenu, korist.

Treba li nam dakle kršćanski moral?

Kad bi naš svijet bio drukčiji, kad se danas ne bismo susretali s postojećim problemima u društveno-etičkom području, možda ne bi trebalo isticati potrebu sigurnih i stabilnih moralnih načela, tj. potrebu transcendentnog kršćanskog morala u društvu. Ali i u tom slučaju taj moral bi u svojem objektivizmu bio potreban čovjeku. Jer, koliko god je čovjek nosilac morala, on ne može biti moralnom normom.

Međutim, na mahove se pojavljuje, pa i u kršćanskim redovima, neobično pitanje: Postoji li uopće kršćanski moral? Mislim da je izlišno, barem ovdje, o tome raspravljati. Kršćanski nazor nije nešto izolirano od čovjeka i svijeta, stoga ni kršćanski moral nije nešto »izvan« čovjeka i svijeta, nešto tuđe čovjeku i svijetu (makar se to činilo i idealnim). Svi se religiozni morali, sve se moralne doktrine u određenom smislu prožimlju, jer im se u osnovi javlja temeljna orta ljudskosti ili naravnog morala — morala koji se zasniva na naravnom redu stvari; ali se, očito, ne može poreći kršćanski biljeg kršćanskoj moralnoj doktrini.

Bez obzira na različita moralna stajališta u svijetu i stanovita suprotstavljanja kršćanskoj moralci, kršćanska moralna nauka predstavlja čvrstu okosnicu etičke stabilnosti i humanih odnosa u društvu. Zasnivajući se na čvrstim odrednicama, koje transcendiraju subjektivizam i osobnu volju, kršćanska se moralna načelno odupire svakom relativizmu i suvremenom situacionizmu. Koliko je zahtjevana, toliko je općenita i načelna, ista za svakoga. U tom smislu bi, očito, kršćanska moralna nauka morala imati značajnu ulogu u današnjem i sutrašnjem svijetu, koji će prije ili poslije uvidjeti da su vrlo opasne po čovjeka i društvo moralne varijacije i kojekakve (a)moralne eshibicije.

Društveno-humana uloga kršćanstva u svijetu

Humanizam je stara riječ, pokret i doktrina. Ima ga više boja. Na žalost, nikada ga nije dosta na svijetu. Ma što tko o tome kazao, potreban je i koristan čovjeku. Pod tim vidom moglo bi se govoriti i o kršćanskom humanizmu. No ovdje ćemo radije napomenuti humanu misiju kršćanstva, koja se također uklapa u kršćansko religiozno-etičko poslanje.

Kad dakle raspravljamo o kršćanstvu s društveno-antropološkog stajališta, o njegovoj ulozi u današnjem i sutrašnjem svijetu, posebno pod vidom njegova humanog i humanističkog poslanja, ne smijemo zaboraviti na primarnu misiju kršćanstva; ali u skladu s našom postavkom o esencijalnoj ovisnosti, jedinstvu, povijesnog i eshatološkog u kršćanskoj viziji i doktrini, ovdje ćemo naglasiti značaj krašćanskog humanizma za suvremenog čovjeka i moderna društva, pod čime, u širem smislu, shvaćamo sve ono što se obično naziva kršćanskom horizontalom: živeći u funkciji vertikale, vjerske, transcendentne odrednice kršćanske svijesti, kršćanstvo svoju religioznu viziju pretače u konkretnost i praksu, u osjećaje i život, jednom riječi: u čovjeka kao religiozno-društveno biće. Kršćanski je humanizam stoga duboko religiozan, kršćanska religioznost humana, čovjekoljubiva.

Humani aspekti kršćanske doktrine dovoljno su poznati. Evangeoska je usmjerenost kršćanina toliko humana, mirotvorna i iskupiteljska u svijetu da se čovjek na mahove čudi tolikoj susretljivosti, plemenitosti i nekoj — ljudski rečeno — naivnosti kršćanske ljubavi i samoodricanja u korist brata-čovjeka, ma tko on bio.

Dakako, bilo bi presmionio očekivati da će kršćanstvo riješiti ili zahtijevati da ono riješi sve probleme, da mu nitko drugi ili da nam ništa drugo, zbog toga, ne treba. Takav bi ekskluzivizam, kao i svi drugi, bio štetan, negativan za čovjeka i društvo. Jer, koliko god je kršćanstvo u svojem nazoru cjelovito, sveobuhvatno, očito ono nije pozvano da rješava i riješi sve probleme, i ne može pretendirati na takva shvaćanja i isključivosti. Radije ćemo kazati da se društveno-antropološki aspekti kršćanstva i kršćanska misija u današnjem svijetu — hranjena, naravno, religiozno-humanom venom Kristova evanđelja — pojavljuju kao važan faktor i čvrsto uporište suvremene religiozne, duhovne, moralne, ljudske i humane svijesti i stabilnosti, a time i kao sigurna potpora napretku i boljitku današnjega i sutrašnjega čovjeka. S tim bi i društvo moralo računati.

Naravno, dok s jedne strane ističemo humanost kršćanske poruke, s druge osjećamo potrebu da se praktično u društvu ostvaruje. Jer, iz spomenute postavke proistječu dužnosti i obaveze da se i suvremeno kršćanstvo sve više uključuje u sve društveno-humane akcije i pothvate. Ne kriju li se u ovoj činjenici istodobno pohvala i prijekor kršćanima i kršćanstvu?

Ne mislimo o tome raspravljati, radije ćemo upozoriti na unutrašnju motiviranost kršćanskog humanizma i praktičnu funkciju kršćanskog karitasa, i to ne samo naspram današnjega nasilja i terora nego spon-

tano, u svakodnevnom životu. Nije važno o kome se radi, kad je u pitanju čovjek, društveno-humana funkcija kršćanskog Creda pruža siguran oslonac i potporu humanoj akciji i korisnoj društvenoj suradnji u cilju humaniziranja i poboljšanja ljudskih međusobnih odnosa i konkretnog života.

Može li kršćanstvo pomoći današnjem i sutrašnjem čovjeku?

Pogrešno bi bilo potcjenjivati današnji svijet, kao što bi ga jednako bilo pogrešno i precjenjivati. On ima svoje prednosti, svoje vrednote i uspjehe, pred prijašnjim svjetovima, ali ima i svojih nedostataka i slabosti. Možda se baš ti nedostaci današnjeg svijeta, barem u stanovitom globalu, izravnije osjećaju kad ih sučelimo sa spomenutim socio-antropološkim aspektima kršćanskog poziva i angažmana u svijetu. Novi svijet, naime, u svojoj areligioznosti sve više gubi smisao za duhovno, za duh i duhovne vrednote; i etika je danas u pitanju, interes i hedonizam zarobljuju ljude, stare i mlade: koliko god u nj vjeruje, i na nj se kaune, suvremeni svijet ne drži mnogo do čovjeka; čovjek se, barem kao pojedinac i osoba, ne osjeća siguran u modernom svijetu; humanizam je danas često prazna riječ...

Veliki materijalni napredak i opći porast standarda ne mogu riješiti brojne probleme koji iz toga proizlaze. — Čovjeku je i njegovu novom svijetu sve potrebnije duhovno ozdravljenje. Eto u tome, u toj potrebi — u skladu sa spomenutom misijom i ulogama kršćanstva u društvu — možemo lako uočiti društveni značaj i izravnu korist: kršćansku pomoć i doprinos današnjem i sutrašnjem čovjeku i društvu.

ASPECTS SOCIAUX DE LA RELIGION CHRETIENNE

Résumé

Dans cet éditorial notre rédacteur en chef signale certains aspects sociaux du christianisme: sa mission religieuse en fonction de l'engagement actuel, ses fonctions spirituelle, étique et humanistique dans la société d'aujourd'hui. A partir des principes et du message chrétiens il suit qu'il faut s'engager dans tous les domaines de la vie concrète, dans la société.

Dans ses conclusions l'auteur fait sentir d'une part des obligations chrétiennes: religieuses, morales, sociales et humanistiques à notre temps, d'autre part il souligne le rôle pratique du christianisme aux plans social et étique dans la société contemporaine.